

UNIwersytet KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO
w WARSZAWIE
WYDZIAŁ STUDIÓW NAD RODZINĄ

05-092 Łomianki, ul. K.K. Baczyńskiego 9;
tel. (22) 751-38-99; fax (22) 732-02-97; e-mail : wsr@uksw.edu.pl

***Wytyczne odnoszące się do przygotowywania prac dyplomowych
(licencjackich i magisterskich) zatwierdzone przez Radę Wydziału
Studiów nad Rodziną na posiedzeniu w dniu 28 czerwca 2011***

SEMINARIUM DYPLOMOWE (LICENCJACKIE I MAGISTERSKIE)

I. Studenci studiów stacjonarnych I stopnia oraz studiów stacjonarnych i niestacjonarnych II stopnia zobowiązani są do udziału przez okres czterech semestrów w seminarium dyplomowym, w ramach którego przygotowują pracę dyplomową.

Zaliczenie seminarium uzyskują:

1. w I semestrze, gdy:
 - a. ustalą z prowadzącym temat
 - b. zgromadzą literaturę przedmiotu
 - c. przedstawią wstępny plan pracy
2. w II semestrze, gdy przedstawią jeden rozdział przyszłej pracy dyplomowej
3. w III semestrze, gdy praca jest gotowa (przynajmniej w wersji roboczej).

II. Na studiach II stopnia studenci WSR UKSW zobowiązani są także do udziału w seminarium kursowym (ćwiczeniowym), które zaliczają zgodnie z ustaleniami prowadzącego seminarium (zwykle są to 2-3 prace seminaryjne).

Z zasady każdy pracownik naukowy prowadzi 2 rodzaje seminariów: dyplomowe i kursowe.

Seminaria posiadają limit miejsc. Z zasady dla 1 roku studiów magisterskich na seminarium dyplomowe przypada limit 8 miejsc, a na seminarium kursowe 7 miejsc. O pierwszeństwie decyduje kolejność zapisów (przenoszenia między seminariami będą dokonane po otrzymaniu zgody Prodziekana ds. studenckich).

Zalecana literatura nt. metodyki pracy naukowej

1. Antczak M. Nowacka A., *Przypisy, Powołania, bibliografia załącznikowa*, Warszawa 2008
2. Bielecki J.E.: *Metodologia. Seminaryjne i dyplomowe prace z teologii. Praktyczne wskazówki metodologiczne*. Kraków 1993.
3. Grzechowiak S.: *Wprowadzenie do pisania prac magisterskich z nauk teologicznych*. Gniezno 1995.
4. Ozorowski M., *Przewodnik pisania pracy naukowej*, Warszawa 1997.
[www.katedra.uksw.edu.pl/dydaktyka]
5. Pieter J.: *Ogólna metodologia pracy naukowej*. Wrocław 1967.
6. Pieter J.: *Zarys metodologii pracy naukowej*. Warszawa 1975.
7. Seweryniak H. *Metodyka pisania prac magisterskich i dyplomowych z teologii*, Płock 1997.

PODSTAWOWE ELEMENTY PRACY DYPLOMOWEJ¹

Praca dyplomowa (licencjacka i magisterska) jest rzetelnym i zgodnym z zasadami danej dyscypliny oraz metodyki naukowej pisemnym opracowaniem danego tematu (zagadnienia) w ramach studiów wyższych.

Obrona pracy dyplomowej licencjackiej wieńczy cykl studiów stacjonarnych I stopnia (licencjackich), obrona pracy dyplomowej magisterskiej wieńczy cykl studiów stacjonarnych i niestacjonarnych II stopnia (uzupełniających magisterskich).

Elementy i zakres pracy

1. Praca dyplomowa składa się ze strony tytułowej, spisu treści (plan), wykazu skrótów, spisu bibliografii, wstępu, rozdziałów podzielonych na paragrafy oraz z zakończenia i aneksów. Każdy z tych elementów określają odpowiednie przepisy, wzorce lub zwyczaje, które student ma obowiązek znać i od których wolno odstępować tylko w szczególnych przypadkach, zawsze po konsultacji z promotorem.

2. Praca dyplomowa powinna składać się z co najmniej trzech rozdziałów. Praca dyplomowa może zawierać dwa lub więcej rozdziałów. Nie powinno ich jednak być zbyt dużo, na przykład więcej niż pięć.

3. Praca dyplomowa licencjacka powinna liczyć **30-50** stron maszynopisu, praca dyplomowa magisterska: **60-100** stron.

4. Radzi się tak przygotowywać pracę licencjacką, aby później stała się częścią pracy magisterskiej lub inspiracją do jej tworzenia.

5. Praca dyplomowa musi zawierać przypisy. Właściwym ich miejscem jest dolna część strony. Promotor określa, jaki system przypisów jest stosowany na jego seminarium, zgodnie jednak z wytycznymi jakie zaleca Wydział Studiów nad Rodziną UKSW i które są wymagane od studentów na ćwiczeniach z przedmiotu *Metodyka pisania pracy naukowej*.

6. Praca dyplomowa licencjacka powinna zgromadzić w bibliografii minimum 30 pozycji bibliograficznych, natomiast praca dyplomowa - magisterska powinna zgromadzić w bibliografii minimum: 50 pozycji bibliograficznych.

7. Wolno (niekiedy trzeba) do pracy dołączyć aneksy, tabele, ankiety zawsze jednak zgodnie z wymogami danej dyscypliny i wskazaniem promotora.

¹ Poniższe zagadnienia opracowano korzystając z książki ks. prof. Henryka Seweryniaka *Metodyka pisania prac magisterskich i dyplomowych z teologii*, Płock 1997.

TEMAT

Temat, tytuł, problem, zagadnienie

Temat pracy dyplomowej podejmuje się i opracowuje pod kierunkiem promotora w ramach seminarium naukowego i określonej dziedziny. Praca tego typu jest zatem pracą własną, ale o ograniczonym stopniu samodzielności.

Charakterystyka tematu

1. Temat pracy jest to problem lub zagadnienie, którego rozwiązania lub opracowania podejmuje się autor. W nauce problem jest kwestią, pytaniem do rozwiązania, zagadnienie zaś prezentuje się i omawia. W pracach naukowych pojawia się nadto termin problematyka. Jest to zespół pytań pochodnych, wiążących się z głównym problemem pracy.

2. Temat ujmuje się w tytuł. Tytuł to zwięzłe, jasne, logiczne oraz zgodne z regułami języka polskiego i zasadami danej nauki sformułowanie tematu.

3. O ile tematem rozprawy doktorskiej musi być problem naukowy, to tematem pracy licencjackiej, magisterskiej może być zagadnienie. Ale także w tego rodzaju pracach należy we wstępie określić podstawowy cel, który stawia sobie piszący. Często w trakcie określania celu ujawni się problem naukowy i wtedy we wstępie wolno użyć sformułowania: „Problem niniejszej pracy stanowi...”, „w pracy będzie poszukiwać się rozwiązania następującego problemu...”.

4. Sformułowanie i rozwiązanie problemu badawczego ułatwia postawienie tezy, a więc głównego twierdzenia, którego prawdziwość naukowiec będzie chciał wykazać czy też udowodnić na podstawie przyjętych przesłanek. Promotor ma obowiązek zapytać studenta podejmującego dany temat: „Jaką zasadniczą tezę Pani/Pan stawia? [Jaki problem będzie rozwiązywany w pracy?] Czego Pani/Pan chce dowieść? Co wykazać?” Jeśli się tego nie uczy na początku, w niemałe zakłopotanie może wprawić magistranta recenzent zadający te same pytania w trakcie obrony.

Warunki właściwego wyboru tematu

Temat powinien być:

1. Odpowiedni w stosunku do dezyderatów istniejących w danej dziedzinie wiedzy. Inaczej mówiąc, piszący powinien podjąć takie zagadnienie, które w danej nauce, na badanym jej odcinku, rzeczywiście stanowi problem domagający się rozstrzygnięcia².

2. Własny, odnoszący się do problematyki w miarę nowej. Zasada ogólna jest następująca: tematem pracy nie może być problem, który został w pełni rozwiązany, ani zagadnienie, które zostało wyczerpująco omówione. Dotykamy w tym miejscu

² J. Myśków, *Elementy metodyki pracy naukowej*, „Studia Theologica Varsaviensia” 21 (1983) nr 1, s. 224.

trudnej kwestii oryginalności tematu. Oryginalność ta może być rozumiana dwojako: albo sam temat jest nowy (np. dotyczy nieopracowanego autora, odkrytych pism, czy nierozwiązanego problemu), albo nowe jest rozwiązanie, gdyż dotychczasowe rozwiązania były bądź niewłaściwe, bądź kontrowersyjne. W tym drugim przypadku wybór tematu muszą jednak poprzedzić dokładne badania literatury przedmiotu. Ich celem powinno być wykazanie przyczyn braku rozwiązania danego problemu. Przyczyny te mogą być wielorakie:

- przyjęto niewłaściwe założenia;
- postawiono w niewłaściwy sposób problem;
- brak było wystarczających danych do jego rozwiązania;
- rozwiązanie uniemożliwiły czynniki zewnętrzne, na przykład polityczne.

Mówiąc o oryginalności tematu, nie możemy pominąć istotnej kwestii etycznej: temat nie może być „skradziony”, czyli być plagiatem (łac. *plagium*)³. Z tego względu zwraca się uwagę na to, aby temat „nie powtarzał się”, a więc nie był już podjęty przez kogoś innego, wcześniej lub w tym samym czasie, na tej samej lub innej uczelni. Pytanie to musi sobie postawić także promotor. Powinien on zlecić studentowi przejrzanie katalogów prac doktorskich i magisterskich w bibliotece uczelnianej i innych pokrewnych bibliotekach.

W przypadku prac licencjackich i magisterskich powtarzanie tematu jest w pewnych przypadkach dopuszczalne, na przykład gdy wynika z nieświadomości (co można łatwo sprawdzić porównując obie prace) lub z pragnienia bardziej dogłębnego opracowania tematu. W tym drugim przypadku autor winien **we wstępie wyraźnie poinformować o celu pracy i istniejących opracowaniach tematu**.

Natomiast w sytuacji, gdy student świadomie powtarza temat lub tylko nieznacznie go modyfikuje, a następnie ukrywa ten fakt w celu wykorzystania („kradzieży”) treści pracy, mamy do czynienia z jednym z największych przestępstw naukowych, czyli właśnie z plagiatem.

3. Właściwie postawiony. Temat jest zazwyczaj właściwie postawiony, gdy piszący potrafi jednoznacznie określić problem, skonkretyzować główną tezę i jasno opisać cel pracy.

4. Konkretny, niezbyt abstrakcyjny. Temat abstrakcyjny to taki temat, który traktuje o sprawach dalekich nawet od nurtu najbardziej teoretycznych rozważań.

5. Wyraźnie ograniczony. Postulat ten dotyczy najpierw bazy źródłowej nie może być ona zbyt wielka, temat powinien być „dostępny” pod względem literatury. Następnie, podjęte zagadnienie nie powinno przekraczać możliwości piszącego. Licencjusz czy magistrant winien powiedzieć sobie: „Rozpocynam dopiero drogę

³ W „Digesta Iustiniani” - porwanie osoby.

naukową. Wielu rzeczy nie znam, nie wszystko zapewne przeczytałem. Nie mogę więc pisać na temat: «Polityka Niemiec wobec Polski», bo wyszłoby z tego kilkunastotomowe opracowanie». Nie powinien też podejmować tematu: „Ustrój powojennych Niemiec w świetle prac «Kręgu z Krzyżowej», jeśli nie zna języka niemieckiego i w związku z tym z wielkim trudem orientuje się w bazie źródłowej.

Również w tym miejscu należy wspomnieć o „prawach i obowiązkach” promotora. Doświadczony promotor rzadko zgodzi się na pisanie pod jego kierunkiem pracy typu: „Wiarygodność historyczna Ostatniej Wieczerzy, procesu i męki Jezusa”, a to z tego względu, że jest to temat zbyt szeroki. Zaakceptuje natomiast pracę zatytułowaną: „Wiarygodność historyczna procesu Jezusa w świetle badań współczesnych teologów polskich (1965-1996)”. Jej temat jest bowiem wyraźnie ograniczony zarówno pod względem zakresu, jak i bazy źródłowej.

Nie ulega jednak wątpliwości, że „ograniczenie tematu” stanowi prawdziwą *crux promotorum*. Pojawia się tu bowiem zawsze niebezpieczeństwo „obcięcia” (lub przynajmniej zbytniego „podcięcia”) skrzydeł studentowi, okrojenia podejmowanej przez niego tematyki czy zniekształcenia perspektyw badawczych.

6. Niezbyt negatywny czy polemiczny. Student, tworząc pracę naukową, winien jednocześnie uczyć się obiektywnego spojrzenia i wyważania argumentów. Polemika temu nie sprzyja wymaga ona zresztą sporego doświadczenia i wiedzy⁴. Nie oznacza to, że ma przystępować do pisania bez zainteresowania, „na zimno”, a także, że nie może zapoznać się z argumentami ludzi obeznanych z jakąś „gorącą problematyką”. W tym sensie uzasadniony jest na przykład temat pracy: „Krytyka reinkarnacjonizmu w Polsce (1968-1997)”. Ogólnie rzecz biorąc, młodzi adepci nauki przejawiają tendencję do pasjonowania się tematami, które niejako przysłaniają rozległy horyzont badawczy. Zaliczam do nich tematy związane ze zjawiskami paranormalnymi, masonerią, satanizmem, literaturą w stylu Pablo Coelho itp. Oczywiście, nic nie stoi na przeszkodzie, aby podejmować także te kwestie. Chodzi tylko o to, aby ich opracowywanie nie przeszkadzało w zachowaniu zdrowego i spokojnego spojrzenia na przedmiot badań i uprawianą dyscyplinę. Pracy naukowej na każdym poziomie powinna patronować maksyma Tacyta *sine ira et studio* - badać „bez gniewu i upodobania”, czyli bezstronnie.

Sformułowanie tematu

1. Podstawę do właściwego sformułowania tematu, czyli tytułu, stwarza poprawnie skonstruowany roboczy plan pracy.

2. Sformułowanie tematu powinno być krótkie, jasne i jednoznaczne. Nie może mieć formy pytania.

3. Tytuł powinien być poprawny pod względem logicznym, gramatycznym i stylistycznym. Często na przykład popełnia się błąd logiczny, używając w sformułowaniu tematu terminów: „problem”, „problematyka”. Praca ma charakter naukowy, a w zasadzie nie ma pracy naukowej bez podjęcia pewnego problemu czy problematyki. Po co więc jeszcze informować o tym w tytule? Oczywiście, niekiedy wolno użyć tych terminów, na przykład chcąc zaznaczyć, że w opracowaniu tematu pozornie ściśle biblijnego chodzi o problematykę literacką, a nie egzegetyczną. Wtedy temat magisterium może brzmieć: „Problematyka literacka Księgi Hioba”.

4. Błędna jest forma „w oparciu o”, często pojawiająca się w sformułowaniu tematów prac.

5. Tytuł pracy nie może być tytułem rozdziału lub paragrafu.

6. Tytuł może czasem wymagać podtytułu, który będzie go „dookreślał”.

7. Występujących w tytule imion obcojęzycznych nie należy odmieniać „po polsku”. Można natomiast podać je w brzmieniu polskim i wtedy, stosownie do potrzeby, odmieniać.

8. Jeśli tytuł został zapisany w kilku wierszach („linijkach”), to należy zwrócić uwagę, aby żaden wiersz nie kończył się spójnikiem.

KOMPETENCJE RADY WYDZIAŁU

Tematy prac dyplomowych są zasadniczo zatwierdzane przez Komisję Rady Wydziału. Wchodzący w jej skład doświadczeni pracownicy naukowci:

- udzielają poparcia solidnym, nowatorskim poszukiwaniom badawczym, biorąc za nie w pewnym sensie odpowiedzialność;
- eliminują tematy już opracowane lub błędnie sformułowane;
- pomagają w dokonaniu korekty.

⁴ Por. uwagi na temat recenzji w ostatniej części poradnika.

WSTĘP

„Wstęp” (inaczej: „słowo wstępne”, „słowo wprowadzające”, „wprowadzenie”), to zespół treści, przez które autor wyjaśnia założenia, główny problem i cel pracy, a także sposób, w jaki zostanie napisana.

Od tak rozumianego „wstępu” należy wyraźnie odróżniać przedmowę. Przedmowa bowiem zawiera treści nie tyle merytoryczne, ile przede wszystkim osobiste („Od autora”, „Przedśłowie”). Autor ujawnia w niej na przykład osobiste powody zetknięcia się z podejmowaną w pracy problematyką, zamieszcza podziękowania należne osobom trzecim i ewentualne uwagi na temat prezentowanego wydania książki. Przedmowa nie jest elementem obowiązkowym i w pracy dyplomowej oraz magisterskiej należy jej raczej unikać. Natomiast wstęp stanowi integralną i konieczną część pracy.

Elementy formalne wstępu

1. Nakreślenie tła tematu (historycznego, pojęciowego, społecznego, filozoficznego itp.).

2. Pokazanie aktualności i wagi tematu. Chodzi w tym miejscu o uzasadnienie tematu, przedłożenie głównych racji pisania pracy. Czasem łączy się to z ujawnieniem potrzeby czy nawet pożytku opracowywania takiej akurat tematyki, czyli z wskazaniem racji praktycznych (katechetycznych, pastoralnych itp.).

3. Ukazanie związku z dyscypliną. Piszący powinien wykazać się świadomością metodologiczną i odpowiedzieć na pytanie, dlaczego jego opracowanie jest opracowaniem z zakresu psychologii, a nie pedagogiki czy historii. Jest to ważne zwłaszcza wtedy, gdy podejmuje się jeden aspekt (psychologiczny, socjologiczny czy teologiczno-pastoralny) rozległego tematu, na przykład subkultur młodzieżowych czy sekt.

4. Postawienie problemu. Problem pracy najlepiej jest postawić w formie zasadniczego pytania, na jakie ma ona dać odpowiedź, ponieważ właśnie pytanie pozwala najdokładniej wyrazić i określić problem. Przy tej sposobności, za zgodą i przy pomocy promotora, można też postawić główną tezę pracy, zakreślić cel i podać problematykę badawczą (pytania szczegółowe, które łączą się z podjętym tematem).

5. Wyjaśnienie treści i zakresu pojęć występujących w tytule.

6. Ewentualny szkic życiorysu autora, o którym student pisze, którego poglądy omawia itp. Życiorys może się znaleźć:

- a) we wstępie właściwym;
- b) w jednym z przypisów do wstępu;

c)w pierwszym rozdziale;

d)w całej pracy.⁵

7. Prezentacja stanu badań. Należy pokazać, co już zrobiono w zakresie wybranego tematu, podejmowanego problemu czy zagadnienia. Z tego bowiem wynika jego aktualność i zasadność zajmowania się nim.

8. Ogólne omówienie źródeł, które posłużą do przygotowania pracy. Oczywiście, nie chodzi o podawanie bibliografii załącznikowej, ale o syntetyczne przedstawienie spożytkowanej literatury. W pracach historycznych należy w tym miejscu dokonać krytyki źródeł (charakter źródła, bezstronność świadków itp.). Ujawnia się też trudności, które zachodziły przy opracowywaniu literatury, szczególnie zaś te, które wpłynęły na taką właśnie postać pracy. Mogą one też dotyczyć szczupłości źródeł, bariery językowej itp. Nie powinny jednak być tego rodzaju, żeby praca miała ucierpieć w sposób istotny. Zresztą to promotor winien decydować, czy dostępna literatura wystarczy do podjęcia pracy. Dodam jeszcze, że jeżeli praca jest pisana na podstawie badań ankietowych, wówczas we wstępie sygnalizuje się je tylko ogólnie, ponieważ w takim przypadku wymaga się zwykle odrębnego rozdziału.

9. Opis metod, którymi autor pracy posłużył się przy jej przygotowaniu. Realizując ten punkt, daje on dowód świadomości metodologicznej. Należy tu unikać zarówno nagminnych błędów (*W pracy posłużono się metodą analityczno-syntetyczną*), jak i schematyzmu. Funkcję opisu metody może w pewnych przypadkach spełnić dobrze sporządzony opis poszczególnych działań badawczych⁶. Zazwyczaj jednak recenzenci prac dyplomowych i magisterskich domagają się jednoznacznego zdania sprawy z zastosowanych metod.

10. Krótki zapis struktury pracy. Polega on przede wszystkim na ujawnieniu zasad konstrukcji planu, jego uzasadnieniu oraz wskazaniu, co będą zawierać poszczególne części: rozdziały (i paragrafy). Należy pamiętać, że ten punkt wstępu ma pokazać sposób konstruowania planu, a nie efekt tej czynności. Sporządzając zapis, dobrze jest stosować zamiennie stronę czynną i bierną: „W rozdziale pierwszym przedstawimy [...]. Rozdział drugi zostanie poświęcony [...]”. Błędne jest natomiast sformułowanie typu: „Rozdział pierwszy mówi o [...]”. Rozdział nie mówi. To autor „twierdzi”, „zapowiada”, „podsumowuje” itp.

Redakcja wstępu

1. Wielu doświadczonych promotorów zaleca pisanie wstępu dopiero po napisaniu głównego korpusu pracy. Jest to rozwiązanie słuszne, nie należy go jednak uważać za idealne. Sądzę, że każdy zabierający się do pisania pracy powinien przedstawić na

⁵ Gdy przedstawienie życia danej osoby stanowi główny cel pracy.

⁶ Piszę o tym w następnym punkcie poradnika.

początku szkic proponowanych w tym poradniku 10 „elementów formalnych”, po napisaniu pierwszego rozdziału znacznie ów szkic rozwinąć, a na końcu „wyszlifować”.

2. Uważa się, że wstęp powinien stanowić 1/8, 1/10 pracy. Także w tej sprawie należy unikać schematyzmu. W każdym razie, wstęp zbyt krótki, na przykład jednostronnicowy, może świadczyć o tym, że piszący nie widzi jasno tła, aktualności i celu podejmowanej pracy.

3. Wstęp nie wymaga zasadniczo dokumentacji w przypisach. Zazwyczaj jednak pojawiają się one również w tej części pracy. Nie powinno ich być zbyt dużo.

4. Zazwyczaj wstęp stanowi odrębną część pracy, poprzedzającą jej pierwszy rozdział. Bywa jednak, że praca rozpoczyna się bezpośrednio od pierwszego rozdziału, który wtedy wyraźnie określa się jako „rozdział wstępny”. Jego zadaniem jest naszkicowanie kontekstu, tła (historycznego, literackiego, socjologicznego, filozoficznego) podejmowanego problemu. Ale oczywiście także w tego typu rozdziale muszą się znaleźć wszystkie omówione „elementy formalne” wstępu. Uważam, że w pracach dyplomowych i magisterskich należy unikać takich rozwiązań.

METODY

W naukach humanistycznych posługujemy się licznymi metodami, dzięki którym osiągamy zamierzone cele badawcze. Student jest w nie wdrażany w toku ćwiczeń, proseminariów i seminariów.

Najważniejsze metody stosowane np. w teologii systematycznej

a) metoda krytycznej interpretacji źródeł (analizy źródeł). Pierwszym etapem zastosowania tej metody jest stwierdzenie autentyczności i pierwotnego sensu źródła, następnym zaś jego interpretacja, wyjaśnienie. W pracach biblijnych określa się tę metodę mianem metody egzegetycznej;

b) metoda porównawcza;

c) metoda syntezy wyników badań.

Opis działań badawczych

Jak wspomniano wyżej, funkcję opisu metody może w pewnych przypadkach spełnić właściwie sporządzony opis poszczególnych działań badawczych. Działania

te zależą od źródeł, celu i przedmiotu badań. Łatwo to zauważyć na przykładach tematów⁷:

- a) „Nauka św. Pawła o charyzmaty w Pierwszym Liście do Koryntian”;
- b) „Rozwój nauki o charyzmaty od V do XV wieku”;
- c) „Kwalifikacja teologiczna nauki *Vaticanum II* o charyzmaty”;
- d) „Problem ortodoksyjności nauki o charyzmaty w wybranych współczesnych grupach charyzmatycznych”;
- e) „Współczesne przebudzenie charyzmatyczne jako szansa duszpasterstwa”.

Przykłady opisu metod

Ad a) „W pracy zostanie przeprowadzona rzetelna egzegeza odpowiednich fragmentów Pierwszego Listu do Koryntian. Następnie wyciągniemy wnioski i dokonamy ich syntezy”.

Ad b) „Sięgnijemy do metody historycznej i krytycznej interpretacji źródeł aby odczytać we właściwym kontekście historycznym, ideologicznym, polityczno-ekonomicznym, społecznym i teologicznym doktrynę o charyzmaty w wiekach V XV. Zostaną przestudiowane najważniejsze dokumenty Magisterium (sobory, synody, orzeczenia papieskie), Ojców Kościoła, scholastyki kaznodziejów. Zwrócimy uwagę na ewolucję nauki o charyzmaty”.

Ad c) „Przedstawimy zasady, według których dokonuje się kwalifikacji tez teologicznych i zastosujemy te zasady do nauki II Soboru Watykańskiego o charyzmaty”.

Ad d) „Najpierw zostanie ustalona nauka o charyzmaty, zakładana lub głoszona we współczesnych wybranych grupach charyzmatycznych. Materiały programowe lub formacyjne tych grup uzupełnimy wywiadami, ankietami i testami. Równocześnie posłużymy się metodą porównawczą - porównamy poglądy twórców i członków grup charyzmatycznych z ortodoksyjną nauką katolicką”.

Ad e) „Na pierwszym etapie scharakteryzujemy zjawisko przebudzenia charyzmatycznego w aspekcie duchowym, historycznym i pastoralnym. Nieodzowny okaże się też bezpośredni kontakt z duszpasterzami, pastoralistami i członkami grup charyzmatycznych”.

ZAKOŃCZENIE

Zakończenie jest syntezą pracy sporządzoną na bazie uprzednio udowodnionych przesłanek.

⁷ Przykłady te oraz ich omówienie zaczerpnąłem z książki „Jak uprawiać teologię?” S. C. Napiórkowskiego (Wrocław 1994, s. 70-71).

Celem zakończenia jest przede wszystkim odpowiedź na pytanie, czy i na ile został rozwiązany problem pracy. Dlatego trzeba w tym miejscu podsumować wyniki osiągnięte w poszczególnych rozdziałach (solidnie streścić) oraz sformułować konkluzje końcowe. Podkreślam: nie sposób dochodzenia do nich, ale wyniki, konkluzje.

Dobre zakończenie:

a) przedstawia w jasny sposób wnioski wynikające z poszczególnych etapów badań (rozdziałów) i wniosek końcowy;

b) jest adekwatne nie może w nim znaleźć się nic nowego w stosunku do treści rozdziałów. Należy zwrócić uwagę na zgodność zakończenia z problematyką „zapowiedzianą” we wstępie;

c) jest kompletne, czyli takie, które nie podsumowuje treści pracy wyrywkowo, fragmentarycznie. W tym sensie powinno być ono wyczerpujące, chociaż zwięzłe.

W zakończeniu wskazuje się niekiedy, co praca wnosi nowego do uprawianej dziedziny. Można zasygnalizować też jej braki. W obu tych punktach dobrze jest jednak zachować pewną powściągliwość. Należy natomiast nakreślić perspektywy i kierunki dalszych badań. Czasem sygnalizuje się także zastosowania praktyczne pracy. Można to też udokumentować w odpowiednich przypisach. Zasadniczo jednak ta część pracy nie jest tekstem, który zawiera przytoczenia źródłowe.

Trzeba wreszcie dbać o to, aby wywody zakończenia były jasne, m. in. dlatego że recenzent na nim koncentruje swoją uwagę. Co do objętości, to decydujące znaczenie powinna mieć rzeczywista potrzeba syntetycznej prezentacji wniosków badań.